

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ПЕНІТЕНЦІАРНА ПСИХОЛОГІЯ”

Харків
2016

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ПЕНІТЕНЦІАРНА ПСИХОЛОГІЯ”

(галузь знань 08 “Право”,
спеціальність 081 “Право”,
другий (магістерський) освітній рівень)

*Затверджено вченою радою університету
(протокол № 5 від 25.12.2015 р.)*

Харків
2016

Програма навчальної дисципліни “Пенітенціарна психологія” (галузь знань 08 “Право”, спеціальність 081 “Право”, другий (магістерський) освітній рівень) / уклад.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. – Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. – 10 с.

У к л а д а ч і: В. Ю. Шепітько,
В. О. Коновалова,
В. А. Журавель,
В. І. Алексеїчук,
О. В. Фунікова

Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою університету (протокол № 1 від 15.01.2016 р.)

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016

ВСТУП

Пенітенціарна психологія є навчальною дисципліною, предмет дослідження якої охоплює закономірності та механізми психічної діяльності осіб у специфічній сфері суспільного життя, пов'язаній із виправленням та ресоціалізацією засуджених, психічні прояви окремих категорій засуджених, соціально-психологічні явища в їх середовищі, а також проблеми ефективності засобів впливу, що застосовуються співробітниками органів і установ виконання покарань у процесі виконання різних видів покарань. Особливості зазначених відносин та психічних явищ обумовлюють необхідність формування у студентів системи базових наукових понять і уявлень щодо теоретичних основ пенітенціарної психології з метою забезпечення належної професійної підготовки за відповідним освітнім рівнем та напрямом. Метою навчальної дисципліни є надання студентам необхідного обсягу спеціальних психологічних знань у галузі пенітенціарної психології, розвиток професійного мислення, вдосконалення навичок щодо здатності самостійного прийняття рішень та орієнтації у зазначеній галузі знань в умовах реалізації діяльності, пов'язаної із виконанням покарань. Зазначена дисципліна має практичну спрямованість, тому передбачає кваліфіковану психологічну підготовку майбутніх працівників системи органів і установ Державної пенітенціарної служби України, здатних вирішувати складні завдання щодо діагностики та корекції індивідуальних властивостей засуджених, формування їх соціально орієнтованої спрямованості та правослухняної поведінки, створення сприятливого психологічного клімату їх життєдіяльності, спілкування, розвитку.

Завдання дисципліни:

– формування у студентів професійної компетенції у виді базових знань із теоретичних основ пенітенціарної психології;

– формування уявлень про психологічні основи підвищення ефективності діяльності співробітників органів і установ виконання покарань;

– формування знань щодо психології засуджених та особливостей соціально-психологічних явищ серед засуджених;

– вдосконалення навичок щодо використання психологічних методів вивчення особистості і груп засуджених, вирішення конфліктних ситуацій, що виникають у процесі здійснення службової діяльності;

– формування у студентів професійної компетенції у виді умінь та навичок практичного застосування теоретичних знань у відповідному напрямі професійної діяльності юриста.

Для досягнення поставленої мети та розв'язання зазначених завдань навчальна програма дисципліни “Пенітенціарна психологія” містить відповідні теми.

У результаті вивчення фахового курсу “Пенітенціарна психологія” студенти повинні:

– **знати** предмет і завдання пенітенціарної психології, її місце в системі інших наук; особливості структури особи засудженого, його психологічних властивостей, процесів, психічних станів, спрямованості та їх проявів у поведінці; типологію засуджених; методи вивчення особистості та діагностики психічних станів засуджених; механізм впливу покарання на особу засудженого, його виправлення та ресоціалізацію; психологію ставлення засуджених до покарання; психологічний зміст ресоціалізації, адаптації засуджених до нових умов життя та реадaptaції після звільнення з установ відбування покарань; сутність та особливості використання різних видів методів впливу на засуджених, їх психокорекції та профілактики небажаних проявів їх поведінки; психологічні явища і процеси, властиві середовищу засуджених; психологію відносин та спілкування в органах і установах виконання покарань; психологію формування та функціонування груп та колективів засуджених, психологію конфліктів та групових порушень; психологічні

особливості окремих категорій засуджених (неповнолітніх осіб, жінок, засуджених до довічного ув'язнення, за окремі види злочинів та ін.); психологічну характеристику діяльності та особистості працівника органу і установи виконання покарань, колективів співробітників; психологічні особливості спілкування із засудженими;

– **вміти** застосовувати методи вивчення особистості та діагностики психічних станів засуджених; визначати оптимальні психологічні умови ефективного застосування покарання з урахуванням типу, статусно-вікової групи та індивідуальних властивостей засуджених; застосовувати методи впливу на засуджених (індивідуальний, груповий, громадський) з метою психокорекції особи засудженого, його поведінки, профілактики та нейтралізації девіантної поведінки, суїциду, різних видів конфліктів за участю засуджених; правильно обирати індивідуальний стиль спілкування з представниками різних категорій та груп засуджених; здійснювати психологічний аналіз колективів засуджених, визначати причини внутрішньогрупових та міжгрупових конфліктів; надавати індивідуальну психологічну допомогу засудженим та працівникам пенітенціарних установ; здійснювати психологічну підготовку засуджених до звільнення та застосовувати методи впливу на осіб, які відбули покарання; застосовувати прийоми подолання негативних психічних станів, психологічних бар'єрів у спілкуванні працівників установ виконання покарань з засудженими та проявів їх професійної деформації у подальшій діяльності.

З М І С Т

1. Предмет і завдання пенітенціарної психології

Пенітенціарна психологія як розділ юридичної психології. Предмет пенітенціарної психології. Місце пенітенціарної психології в системі інших наук, взаємозв'язок з ними. Завдання пенітенціарної психології. Історія виникнення, розвитку та сучасний стан пенітенціарної психології. Навчальна дисципліна “Пенітенціарна психологія”. Система методів пенітенціарної психології.

2. Психологія особи засудженого

Особа засудженого та особа злочинця: співвідношення понять. Структура особи засудженого. Індивідуальні психічні властивості засуджених. Темперамент та його прояви в поведінці засудженого. Характер. Акцентуації характеру. Спрямованість та мотивація поведінки особи засудженого. Психічні процеси та психічні стани засуджених.

Типологія засуджених. Статусно-групові категорії засуджених. Методи вивчення особистості та діагностики психічних станів засуджених. Мета вивчення особи засудженого.

3. Психологія покарання та виправлення засуджених. Психологія адаптації засуджених та реадптації звільнених осіб

Вплив покарання та його видів на особу засудженого. Психологічні умови ефективності покарання. Психологія ставлення засуджених до покарання. Сутність і зміст виправлення та ресоціалізації засуджених. Проблеми ресоціалізації засуджених. Адаптація засуджених до нових умов життя (режим, адаптаційні періоди, види, рівні, чинники,

що впливають, вікові та статеві особливості). Девіантна поведінка засуджених, порушення режиму, суїцид (психологічні причини). Психологічна підготовка засуджених до звільнення з установ відбування покарань. Категорії осіб, що звільняються. Реадаптація. Прогнозування поведінки осіб, які відбули покарання. Вплив на осіб, які відбули покарання.

4. Методи та засоби впливу на засуджених

Система методів впливу на засуджених (правові, психологічні, педагогічні). Психологічний механізм впливу режиму, навчання, професійної підготовки, праці, релігії, організації дозвілля, заохочення та стягнення, фізичний вплив. Індивідуальний, груповий, громадський вплив. Психокорекція особи засудженого та його поведінки. Психопрофілактика (вчинення злочинів засудженими, суїциду, конфліктів за участю засуджених). Психологія перемовин при захопленні заручників.

5. Психологія середовища засуджених та відносин в установах відбування покарань

Явища і процеси в середовищі засуджених (види, функції, причини). Пенітенціарна субкультура: поняття, функції, структура, атрибути. Стратифікація. Лідерство. Види та функції лідерів. Побут та звичаї. Жаргон. Характеристика відносин у середовищі засуджених. Психологія спілкування. Фізичний та психологічний примус, конфлікти серед засуджених: види, причини, умови, способи вирішення та впливу.

6. Психологія груп та колективів засуджених в місцях відбування покарань

Структура колективу засуджених (формальна й неформальна). Класифікація груп засуджених. Структура груп

засуджених. Закономірності виникнення та функціонування груп засуджених. Міжгрупові та внутрішньогрупові відносини і конфлікти. Групові порушення режиму та правопорушення: закономірності, причини, стадії, шляхи запобігання і нейтралізації. Психологічний аналіз колективів засуджених.

7. Психологія окремих категорій засуджених

Психологія засуджених неповнолітніх осіб. Психологія засуджених жінок. Психологія засуджених до довічного ув'язнення. Психологія засуджених груп ризику (гомосексуалісти, суїциденти, засуджені за зґвалтування, дітовбивство, засуджені працівники правоохоронних органів, схильні до втечі, зі слабкими розумовими здібностями та ін.).

8. Психологічна характеристика діяльності працівника установи виконання покарань. Професіограма працівника установи виконання покарань

Психологічна структура діяльності працівника установи виконання покарань. Психологія особистості співробітника установи виконання покарань. Психологічні особливості груп та колективів співробітників установ виконання покарань. Психологія спілкування (в колективі та із засудженими). Психологічна підготовка та засоби профілактики професійної деформації особистості співробітника установи виконання покарань. Психологічні бар'єри у спілкуванні з засудженими, негативні психічні стани: діагностика та подолання. Психологічний захист. Психологія прийняття рішень в екстремальних умовах (групова непокора засуджених, втеча тощо).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Коновалова В. Е. Основы юридической психологии: учебник / В. Е. Коновалова, В. Ю. Шепитько. – Харьков: Одиссей, 2005. – 352 с.

Коновалова В. О. Юридична психологія: академічний курс: [підруч. для студентів юрид. спец. вищ. навч. закл.] / В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько. – Київ: Концерн “Видавничий Дім «Ін Юре»”, 2004. – 424 с.

Коновалова В. О. Юридична психологія : підручник / В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Харків: Право, 2008. – 240 с.

Орбан-Лембрик Л. Е. Юридична психологія: навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик, В. В. Кошинець. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2007. – 448 с.

Основи пенітенціарної педагогіки і психології : навч. посіб. / С. Ю. Замула, В. А. Костенко, В. І. Мандра та ін.; за заг. ред. акад. В. М. Синьова. – Біла Церква: Білоцерк. училище ППП КВС, 2003. – 101 с.

Робоча книга пенітенціарного психолога / за ред. В. М. Синьова, В. С. Медведєва. – Київ: МП Леся, 2000. – 224 с.

Третяк О. С. Пенітенціарна психологія: навч. посіб. / О. С. Третяк, С. О. Чебоненко. – Чернігів, 2011. – 219 с.

Юридическая психология: учебник / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – Харьков: НУВД, 2001. – 640 с.

Юридична психологія: підручник / за ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсєєва. – Київ: КНТ, 2007. – 360 с.

Програма навчальної дисципліни "Пенітенціарна психологія" (галузь знань 0304 «Право», освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр», спеціальність 8.03040101

Навчальне видання

Електронне видання

ПРОГРАМА

НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ПЕНІТЕНЦІАРНА ПСИХОЛОГІЯ”

(галузь знань 08 “Право”,
спеціальність 081 “Право”,
другий (магістерський) освітній рівень)

У к л а д а ч і: ШЕПІТЬКО Валерій Юрійович,
КОНОВАЛОВА Віолетта Омелянівна,
ЖУРАВЕЛЬ Володимир Андрійович,
АЛЕКССІЙЧУК Вікторія Іванівна,
ФУНІКОВА Олена Володимирівна

Відповідальний за випуск *В. Ю. Шепітько*

Редактор *Л. М. Рибалко*
Комп’ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*

План 2016

Підп. до друку 27.01.2016 р. Вид. № 148.
Зам. № 148.